

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу

**«НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ЗОВНІШНІ ВПЛИВИ В
АРХІТЕКТУРІ ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ ДУНЬХУАНА
(IV-XIV СТ.)»**

здобувача ступеня доктора філософії

Ван Шижу

з галузі знань 19 – Архітектура та будівництво
за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування

Ознайомлення з текстом і ілюстративним рядом дисертації Ван Шижу «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)» підтвердило актуальність вибраної пошукувачем теми дослідження, довело обґрунтованість отриманих висновків, достовірність результатів проведеного дослідження, наукової новизни, практичного значення, а також дозволило загалом оцінити науковий рівень дисертації.

Актуальність теми дисертації.

Темою дослідження є печерний храмовий комплекс Дуньхуана, який в літературі часто називають гроти Могао. Це наймасштабніша збірка творів буддійського мистецтва, оскільки комплекс з декількох сотен святилищ формувався протягом тисячоліття і таким чином перетворився на своєрідну хронологію розвитку конструктивних схем, планувальних рішень, буддійського стінопису і скульптури в періоди правління різних династій. Масштабність цього комплексу зумовила потребу в подальших дослідженнях, оскільки не всі аспекти виявились опрацьованими, що і доведено представленою дисертацією.

Об'єктом дослідження є храмовий комплекс Дуньхуана.

Предметом дослідження є національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана.

Межі дослідження: хронологічні – з IV до XIV століття, територіальні – Китай, Дуньхуан.

Мета дослідження полягає в виявленні національної ідентичності і зовнішніх впливів в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана IV-XIV ст.

Завдання дослідження полягають в наступному:

- ознайомитись з джерельною базою і провести натурні обстеження для визначення специфіки процесу розвитку планів, конструкцій і образних концепцій святилищ Дуньхуана на основі поєднання запозичених і місцевих традицій і технік виконання;

- виявити генезу планів і конструктивних схем, аргументувавши поширення певних типів і визначити їх специфіку від династії до династії;
- визначити основні техніки фрескового стінопису і їх витоки та традиційні матеріали;
- проаналізувати композиційні характеристики стінопису з відповідними прийомами;
- аргументувати ступіть регіоналізму в стінописі Дуньхуана;
- проаналізувати модернізацію традицій стінопису Дуньхуана в сучасному китайському мистецтві

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Авторка таким чином сформулювала наукову новизну дисертації відповідно до вирішених в процесі дослідження завдань:

«Вперше:

- на основі опрацьованих джерел і натурних обстежень визначено специфіку процесу розвитку планів, конструкцій і образної концепції Дуньхуана на основі поєднання запозичених і місцевих традицій і технік виконання;
- виявлено генезу планів і конструктивних схем, аргументувавши поширення певних типів і визначивши їх специфіку від династії до династії;
- проаналізовано використання традицій стінопису Дуньхуана шляхом їх модернізації в сучасному китайському мистецтві.

Удосконалено:

- методичні підходи до визначення основних технік фрескового стінопису, їх витоки та традиційні матеріали;
- аналітичні підходи до композиційних характеристик стінопису з відповідними прийомами;
- дослідження композиційних, морфологічних та семантичних особливостей традиційної китайської архітектури і її своєрідність в провінції Ганьсу.

Отримало подальший розвиток:

- визначення ступеню регіоналізму в стінописі Дуньхуана».

З метою вирішення поставлених завдань дослідження було використано відповідний методологічний апарат і такий перелік загальнонаукових методів дослідження: метод натурних обстежень, метод фотофіксації, графо-аналітичний метод, метод визначальних ознак, метод системно-структурного аналізу, метод порівняльного аналізу, експериментальний метод, метод етимологічного (термінологічного) аналізу, метод релігієзнавчого аналізу, метод історичного аналізу і метод математичного аналізу.

Доручення методу визначальних ознак і методу системно-структурного аналізу дозволило створити принципово новаторський підхід до дослідження святилищ Дуньхуана, а відтак створити власні класифікації планів,

конструктивних схем, стінописів та скульптури і сформулювати уточнену картину генези святилищ за різними визначальними ознаками.

Свідченням глибини дослідження свідчить наведений перелік джерел, як китайських, так і іноземних, і матеріали власних натурних обстежень.

Дисертація виконана Ван Шижу у Київському національному університеті будівництва і архітектури під керівництвом доктора архітектури, професора, нострифікованого доктора хабілітованого Юлії Вадимівни Івашко і доктора технічних наук, професора Дениса Олеговича Чернишева.

Доведено, що здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Ван Шижу повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Дослідження «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)», є результатом самостійної праці Ван Шижу і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Підтверджено перевіркою на анти плагіат, що використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Структура дисертації є традиційною: вона складається з анотацій, словника спеціальних термінів, вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Дисертація «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)», за змістом відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування (галузь знань 19 – Архітектура та будівництво). Обсяг основного тексту - 135 сторінок, 29 ілюстрацій, 34 сторінки списку використаних джерел (205 найменувань), додатки на 5 сторінках. За змістом дисертація «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)» повністю відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування.

У вступі визначено актуальність теми дослідження, охарактеризовано об'єкт і предмет дослідження, мету і завдання дослідження, сформульовано наукову новизну та практичну цінність роботи, визначено результати апробації дисертації в статтях і на конференціях

Перший розділ дисертації «АНАЛІЗ СТАНУ ДОСЛІДЖЕННЯ І ІСТОРИЧНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПЕЧЕРНОГО ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ ДУНЬХУАНА» має традиційну для дисертацій докторів філософії структурну побудову і по суті є постановкою проблеми і окресленням напрямків дослідження. В першому розділі авторка детально аналізує існуючу джерельну базу, внесок попередників, торкається історії розвитку комплексу Дуньхуана і розглядає загальні питання, пов'язані з характеристикою давньокитайського стінопису, сюжетів та технік, оскільки Дуньхуан є найбільшою в світі збіркою таких фресок різних періодів.

Другий розділ «МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕЧЕРНИХ ХРАМІВ ДУНЬХУАНА» традиційно присвячений методичному апарату дослідження, де детально аргументується підбір наукових методів дослідження, формулюється авторська методика дослідження на основі визначальних ознак – складових інтер'єрів печер. Тут також розглядається аспект пам'яткоохоронної діяльності.

Третій і четвертий розділ – це власне і є авторське дослідження, яке відзначається науковою новизною. В третьому розділі «ГЕНЕЗА ПЛАНУВАЛЬНОГО І КОНСТРУКТИВНОГО РІШЕННЯ ПЕЧЕР ДУНЬХУАНА» детально проаналізовані і систематизовані згідно методу визначальних ознак і методу системно-структурного аналізу плани і конструктивні схеми святилищ. В третьому розділі досліджуються типи планів і перекриттів, генеза планувальних і конструктивних схем на різних періодах.

Четвертий розділ «АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПЕЧЕР ДУНЬХУАНА І ЇХ РЕСТАВРАЦІЯ» присвячений систематизації власне стінописів і скульптури святилищ, зокрема, визначено періодизацію та художньо-образні характеристики стінопису і скульптури, а також синтез мистецтв як основа образної концепції печер Дуньхуана і вплив стінопису комплексу Дуньхуана на сучасне мистецтво. В цьому розділі приділено увагу і специфічній реставраційній складовій - методиці збереження і реставрації стінопису Китаю і досвіду реставрації фресок.

На мій погляд, важливими результатами, отриманими авторкою, є наступні.

Зокрема, новаторство висновків пов'язано з тим, що дослідження базувалось на досить нетрадиційних наукових методах визначальних ознак і системно-структурного аналізу, де плани аналізувались за двома визначальними ознаками. Першою визначальною ознакою вибрано геометрію форм, другою визначальною ознакою на основі першої – ступінь поширення певних форм. На їх основі було визначено три групи планів: найбільш поширені, середньо поширені і нетипові мало поширені.

Систематизація планів, перекриттів, стінопису і скульптури дозволила Ван Шижуні прийти до висновку про хронологічне неспівпадіння генези планів, стінопису і скульптури. Це дозволило довести, що тривалість раннього етапу для стінопису і скульптури практично співпадає по тривалості, в скульптурі

другий етап – це лише розквіт, в стінописі – і занепад, він довший, в скульптурі третій етап – це занепад, який відзначився практичним зникненням скульптури як жанру, натомість в стінописі третій період іноземного панування – це не зникнення жанру, а просто його трансформація.

Важливим є висновок про те, що розвиток планування, конструктивних схем, декорування фресками і скульптурою відбувався в бік ускладнення і урізноманітнення до того часу, поки в державі не почалися негативні політичні і економічні процеси, а подальше панування іноземних монгольських династій по-різному позначилось на скульптурі і стінописі, якщо стінопис почав відроджуватись, хоч і на запозичених засадах в поєднанні з місцевими традиціями, то скульптура остаточно досить швидко занепала і кількість типів планів на пізньому періоді так і не урізноманітнілась.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Зміст викладений логічно, грамотно, зрозумілою науковою мовою з правильним використанням специфічної термінології.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Результати дисертації були опубліковані в 13 наукових працях: в фахових наукових виданнях України – 5 статей, з них 1 у співавторстві, в іноземних фахових виданнях – 4 статті, 4 тези наукових доповідей.

Результати досліджень, які викладені в дисертації, були представлені на 8 наукових конференціях, з них 6 – міжнародні, 2 – загальноукраїнські.

Отже, це свідчить, що наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи.

1. Комплекс Дуньхуана налічує понад 700 печерних святилищ. За яким принципом Ви відбирали типи планів і перекриттів конкретних печер?
2. При підготовці аналітичних таблиць планів, перекриттів, стінописів і скульптури Ви опрацювали дані по всіх печерах чи лише по основних? І якщо не по всіх, чи можна вважати Ваші дані об'єктивними щодо всього комплексу?
3. За яким принципом Ви відбирали конкретні стінописи в аналітичних таблицях і чи втілюють вони загальні ознаки фресок зазначених періодів?

Разом з цим, вказані аспекти і зауваження не зменшують значення дисертації, і не впливають на її позитивну оцінку.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Ван Шижу на тему «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)», виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Ван Шижу заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Офіційний опонент:

Кандидат технічних наук, доцент
кафедри архітектури будівель та дизайну
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

 А. Ю. Дмитренко

Підпис кандидата технічних наук, доцента А.Ю. Дмитренка засвідчую

Проректор з наукової та
міжнародної роботи
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

 О.В. Степова

